

คติความเชื่อเรื่องพระศิวะในกรุงเทพมหานคร (พ.ศ. 2325-2556)

ธีระนันท์ วิชัยดิษฐ์

ดุขปฏิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาไทยศึกษา

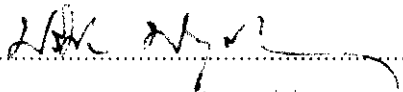
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

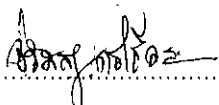
กรกฎาคม 2557

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

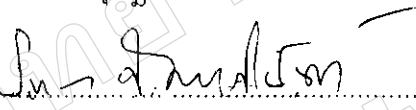
คณะกรรมการควบคุมดุขฎีนิพนธ์และคณะกรรมการสอบดุขฎีนิพนธ์ ได้พิจารณา
ดุขฎีนิพนธ์ของ ธีระนันท์ วิชัยดิษฐ ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

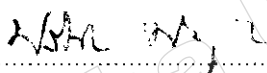
คณะกรรมการควบคุมดุขฎีนิพนธ์

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พิศภูมิวิถึ)

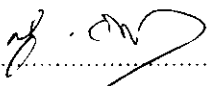
.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรัถสา วิชาชีวะ)

คณะกรรมการสอบดุขฎีนิพนธ์

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ศักยานินท์)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พิศภูมิวิถึ)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรัถสา วิชาชีวะ)

.....กรรมการ
(ดร.สกุล อ้นมา)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อนุมัติให้รับดุขฎีนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพา

.....คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
(ดร.บุญรอด บุญเกิด)

วันที่...3.1...เดือน...กรกฎาคมพ.ศ. 2557

ประกาศคุณูปการ

ดุชนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พิศุภมิตติ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิรัชสา คชาชีวะ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่กรุณาให้คำแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความละเอียดถี่ถ้วนและเอาใจใส่ ด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ศักยาภินันท์ อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ดร.สกุล อ้นมา อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา อาจารย์คมกฤษ อู่เต็กเค่ง อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร อาจารย์กิตติพงษ์ บุญเกิด อาจารย์พิเศษภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่กรุณาให้ความรู้ให้คำปรึกษา ตรวจสอบแก้ไขและวิจารณ์ผลงาน ทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบ นอกจากนี้ยังได้รับความอนุเคราะห์จากคณะพราหมณ์เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ คณะพราหมณ์ วัดเนปาล สุขุมวิท 81 ประธานและเจ้าหน้าที่ดูแลเทวาลัยพระศิวะมหาเทพ ปีนเกล้า ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเก็บข้อมูลการวิจัย ทำให้ดุชนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ คุณแม่ คุณพ่อ และเพื่อน พี่ น้อง สาขาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และนักวิชาการวัฒนธรรมปฏิบัติกร กองวัฒนธรรม สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานครทุกท่านที่ให้อำลั่งใจสนับสนุน และคอยอำนวยความสะดวก คุณค่าและประโยชน์ของดุชนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูตเวทิตาแด่บุพการี บูรพาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

ธีระนันท์ วิชัยดิษฐ์

54810259: สาขาวิชา: ไทยศึกษา; ปร.ด. (ไทยศึกษา)

คำสำคัญ: พระศิวะ/ คติความเชื่อ/ กรุงเทพมหานคร

ธีระนันท์ วิชัยดิษฐ์: คติความเชื่อเรื่องพระศิวะในกรุงเทพมหานคร (พ.ศ.2325-2556)
(THE BELIEFS OF SHIVA IN BANGKOK (1782-2013 A.D.)) คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์:
ปรีดี พิศุกุมิวิที, Ph. D., จิรัลสา ศาษาชีวะ, Ph.D. 342 หน้า. ปี พ.ศ. 2557

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อศึกษาพัฒนาการคติความเชื่อเรื่องพระศิวะในกรุงเทพมหานคร (พ.ศ. 2325-2556) เพื่อศึกษาพิธีกรรมและคติความเชื่อเรื่องพระศิวะของผู้ประกอบพิธีและผู้เข้าร่วมพิธีในกรุงเทพมหานคร (พ.ศ. 2325-2556) และเพื่อเปรียบเทียบคติความเชื่อเรื่องพระศิวะในกรุงเทพมหานคร (พ.ศ. 2325-2556) โดยกำหนดสถานที่เก็บข้อมูล 8 แห่ง คือ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ วัดพระศรีมหาอุมาเทวี เทวาลัยพระศิวะมหาเทพ ปันเกล้า พระตรีมูรติ เข็มทวัลเวสต์ เรือนพระภคตมุนี วัดสุทธาราม ซอยตากสิน 19 วัดเนปาล สุขุมวิท 81 วิหารเสด็จพ่อพระศิวะมหาเทพ รามอินทรา และวัดภาชี เอกมัย ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากภาคสนามด้วยวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) คือการสังเกตที่ผู้วิจัยเฝ้าสังเกตอยู่วงนอก ไม่เข้าไปร่วมในกิจกรรม

ผลการวิจัยพบว่าคติความเชื่อเรื่องพระศิวะได้ปรับเปลี่ยนเรื่อยมาตามปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม และการปกครอง โดยปัจจัยด้านเศรษฐกิจทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนด้านคติความเชื่อเรื่องพระศิวะ ได้แก่ การถวายสิ่งของพระศิวะตามกำลังทรัพย์ของผู้ร่วมพิธีหรือผู้ศรัทธา การบริจาคทรัพย์สืบตามกำลังศรัทธาของผู้ร่วมพิธี และกลุ่มคนที่เข้าร่วมพิธีกรรม ปัจจัยด้านสังคมที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนด้านคติความเชื่อเรื่องพระศิวะ ได้แก่ คนไทยและคนไทยเชื้อสายจีนนำคติความเชื่อดั้งเดิมของตนมาผสมผสานกับคติความเชื่อเรื่องพระศิวะ การรวมตัวกันของผู้ที่ศรัทธาและนับถือพระศิวะในรูปแบบต่าง ๆ และการดำรงอัตลักษณ์ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายเนปาลหรือคนเนปาล หรือกลุ่มคนไทยเชื้อสายอินเดียหรือคนอินเดียผ่านการประกอบพิธีกรรมบูชาพระศิวะ และปัจจัยด้านการปกครองที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนด้านคติความเชื่อเรื่องพระศิวะ ได้แก่ การแบ่งพื้นที่การประกอบพิธีกรรมระหว่างพราหมณ์กับผู้ร่วมพิธี การแบ่งพื้นที่ระหว่างเจ้าภาพกับบุคคลทั่วไป อำนาจการประกอบพิธีกรรมที่แบ่งเป็นการกระทำโดยพราหมณ์ พระสงฆ์ และบุคคลทั่วไป อำนาจการบริหารจัดการการประกอบพิธีกรรม ตลอดจนการบริหารจัดการทรัพยากรภายในสถานที่ประกอบพิธีกรรม

54810259: MAJOR: THAI STUDY; Ph.D. (THAI STUDY)

KEYWORDS: SHIVA/ BELIEFS/ BANGKOK

TEERANUN VICHADIT: THE BELIEFS OF SHIVA IN BANGKOK (1782-2013 A.D.).

ADVISOR COMMITTEE: PREEDEE PHISPHUMVIDHI, Ph.D., JIRASSA KACHACHIVA, Ph.D.
342 P. 2014.

This research aimed to study: 1) development of beliefs of Shiva in Bangkok (1782-2013 A.D.) 2) the ritual and beliefs of Shiva to the performers and participants of the ritual in Bangkok (1782-2013 A.D.) and 3) comparison among beliefs of Shiva in Bangkok (1782-2013 A.D.), confining it to 8 information sources of the Hindu and Buddhist temples for collecting data, namely, Devasthan at Giant swing Bangkok, Sri Maha Umadevi temple at Silom, Lord Shiva shrine at Pinklao, Trimurti shrine at Central World, Bhartamuni shrine at Wat Suttharam, Soi Taksin 19, Nepal temple, Soi Sukumvit 81, Lord Shiva Shrine at Ramindra and Wat Phasi temple at Ekamai. This is qualitative research collecting data from primary and secondary sources and from field observation by non-participation method.

The results showed that beliefs of Shiva have changed according to economic, social and political factors. Economic factor that causes on beliefs of Shiva is number and kind of offerings, value and amount of donations and group of people attending the ritual. Social factor that cause the beliefs of Shiva is combination of Thai and Chinese-Thai tradition with the beliefs of Shiva, cooperation among people who believe in Shiva in various forms and maintenance of their identity of descent groups in Thailand such as Nepali or Nepali-Thai, Indian or Indian-Thai through Shiva worships. Political factor that causes beliefs of Shiva is status differences in ritual performance between the performers and attendants and the hosts and general worshipers.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ	ฌ
บทที่	
1 บทนำ	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	13
กรอบแนวคิดการวิจัย	13
ขอบเขตการวิจัย	14
วิธีวิจัย	15
ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย	15
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	15
นิยามศัพท์เฉพาะ	16
แหล่งข้อมูลการศึกษา	16
ตัวอย่างเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	17
2 พัฒนาการรูปเคารพและคติความเชื่อพระศิวะในประเทศอินเดีย	
และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	21
รูปเคารพและคติความเชื่อพระศิวะในอินเดีย	21
ยุคพระเวท (ราว 500 ปีก่อนพุทธกาล - พุทธศตวรรษที่ 1)	22
ยุคมหากาพย์ (ราวพุทธศตวรรษที่ 1-9)	23
ยุคปุราณะ (ราวพุทธศตวรรษที่ 9-15)	24
ยุคต้นตรึง (ราวพุทธศตวรรษที่ 15-19)	26
รูปเคารพและคติความเชื่อพระศิวะยุคพระเวท	28
รูปเคารพและคติความเชื่อพระศิวะยุคมหากาพย์	29

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
รูปเคารพและคติความเชื่อพระศิวะยุคโบราณ.....	31
คติความเชื่อเรื่องพระศิวะในศาสนาอื่น ๆ.....	32
รูปแบบและคติความเชื่อพระศิวะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.....	35
รูปเคารพและคติความเชื่อพระศิวะในกัมพูชา.....	35
รูปเคารพและคติความเชื่อพระศิวะในอินโดนีเซีย.....	45
รูปเคารพและคติความเชื่อพระศิวะในเวียดนาม.....	51
3 พัฒนาการคติความเชื่อเรื่องพระศิวะในประเทศไทยก่อนสมัยรัตนโกสินทร์.....	58
รูปแบบและคติความเชื่อพระศิวะในจารึกและวรรณกรรม.....	58
รูปแบบและคติความเชื่อพระศิวะจากประติมากรรม.....	78
รูปแบบและคติความเชื่อพระศิวะจากพระนามของพระมหากษัตริย์.....	111
4 รูปแบบและคติความเชื่อพระศิวะในสมัยรัตนโกสินทร์.....	117
คติความเชื่อเรื่องพระศิวะแบบจารีต.....	118
พระนามของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์.....	118
ตำแหน่งของขุนนาง.....	124
พระราชพิธี.....	126
วรรณกรรม.....	140
ศิลปกรรม.....	159
คติความเชื่อเรื่องพระศิวะในปัจจุบัน.....	188
พิธีกรรมโดยทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับพระศิวะตามแบบอินเดีย.....	191
พระราชพิธีตรีมูขีมาสวไมตรี-ตรีมาสวไมตรี เสาชิงช้า.....	192
เทศกาลนวราตรี วัดพระศรีมหาอุมาเทวี.....	207
พิธีศิวนาฏราช วัดพระศรีมหาอุมาเทวี.....	212
พิธีโศกและอาระตีเทวาลัยพระศิวะมหาเทพ ปีนเกล้า.....	214
เทศกาลมหาศิวราตรี วัดเนปาล ซอยสุขุมวิท 81.....	223
เรื่องพระภคตมูณี วัดสุทธาวาส ซอยตากสิน 19.....	230
วันวาเลนไทน์ พระตรีมูรติ เซ็นทรัลเวิลด์ (Central World) 14 ก.พ. 2556.....	233

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
วิหารเสด็จพ่อพระศิวะมหาเทพ รามอินทรา.....	238
เทวรูปพระศิวะ วัดภาชี เอกมัย	243
5 การวิเคราะห์และเปรียบเทียบคติความเชื่อเรื่องพระศิวะในกรุงเทพมหานคร (พ.ศ. 2325-2556)	246
พัฒนาการคติความเชื่อเรื่องพระศิวะจากราชสำนักสู่คนทั่วไป.....	246
คติความเชื่อเรื่องพระศิวะในพระราชพิธีตรียัมปวาย-ตรีปวาย เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ เลาชิงช้า.....	248
คติความเชื่อเรื่องพระศิวะในเทศกาลนวราตรี และพิธีศิวนาฏราช วัดพระศรีมหาอุมาเทวี.....	257
คติความเชื่อเรื่องพระศิวะในพิธีโศกาศาและอาระตี เทวาลัยพระศิวะมหาเทพ ปิ่นเกล้า.....	262
คติความเชื่อเรื่องพระศิวะในเทศกาลมหาศิวราตรี วัดเนปาล สุขุมวิท 81	272
คติความเชื่อเรื่องพระศิวะเรือพระภทมณี วัดสุทธาราม ซอยตากสิน 19	279
คติความเชื่อเรื่องพระศิวะในเทศกาลวันวาเลนไทน์ พระตรีมูรติ เซ็นทรัลเวิลด์ (Central World)	281
คติความเชื่อเรื่องพระศิวะที่วิหารเสด็จพ่อพระศิวะมหาเทพ รามอินทรา.....	285
คติความเชื่อเรื่องพระศิวะที่วัดภาชี เอกมัย	287
การเปรียบเทียบคติความเชื่อเรื่องพระศิวะในปัจจุบัน.....	288
6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	303
บทสรุป	303
ข้อเสนอแนะ	313
บรรณานุกรม	314
ภาคผนวก.....	322
ภาคผนวก ก	323
ภาคผนวก ข	328
ภาคผนวก ค	332
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	342

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
5-1 การเปรียบเทียบลักษณะต่างๆของพระคิวงะ.....	289
5-2 การเปรียบเทียบปางของพระคิวงะ.....	290
5-3 การเปรียบเทียบสิ่งของที่ถวายพระคิวงะ.....	291
5-4 การเปรียบเทียบการแต่งกาย.....	294
5-5 การเปรียบเทียบเพศของผู้ร่วมพิธี.....	295
5-6 การเปรียบเทียบเชื้อชาติของผู้เข้าร่วมพิธี.....	296
5-7 การเปรียบเทียบการบูชาคิวงะ.....	297
5-8 การเปรียบเทียบผู้ประกอบพิธีกรรม.....	298
5-9 การเปรียบเทียบวิธีการหารายได้.....	301

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2-1	มหากาลเศียรเดียว 6 กร วรณะฟ้า ศิลปะทิเบตสมัยใหม่.....	33
2-2	มหากาลเศียรเดียว 6 กร วรณะขาว ศิลปะทิเบตสมัยใหม่.....	34
2-3	มหากาลเศียรเดียว 4 กร วรณะฟ้า ศิลปะทิเบตสมัยใหม่.....	34
2-4	ภาพสลักนูนต่ำปราสาทบันทายสรี ตอนพระศิวะทรงใช้พระบาทกดเขาไกรลาส ไม่ให้ทศกัณฐ์ยกได้.....	38
2-5	मुखलिंगค์ ราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกรุงเทพมหานคร ประเทศกัมพูชา.....	40
2-6	ทับหลังวัดอังกษนา เรื่องลิงโคทภวามูรติ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกรุงเทพมหานคร ประเทศกัมพูชา.....	41
2-7	พระศิวะ ราวพุทธศตวรรษที่ 12 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกรุงเทพมหานคร ประเทศกัมพูชา.....	42
2-8	คুমามเหศวร ราวพุทธศตวรรษที่ 15 ศิลปะแปรรูป พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร ประเทศกัมพูชา.....	42
2-9	พระหริหระ ราวพุทธศตวรรษที่ 12 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกรุงเทพมหานคร ประเทศกัมพูชา.....	44
2-10	เทวรูปไภรวะ ราวพุทธศตวรรษที่ 19 ศิลปะชวาตะวันออก พิพิธภัณฑสถาน เมืองเลเดน ประเทศเนเธอร์แลนด์.....	47
2-11	เทวรูปพระศิวะ ราวพุทธศตวรรษที่ 18-19 ศิลปะชวาตะวันออก พิพิธภัณฑสถาน เมืองอัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์.....	48
2-12	พระอค์สัตยะ (พระศิวะปางมหาฤๅษี) ศิลปะชวาภาคกลาง ราวพุทธศตวรรษ ที่ 14-15 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร.....	49
2-13	พระศิวะ ศิลปะชวาภาคกลาง ราวพุทธศตวรรษที่ 14-15 พิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติพระนคร.....	49
2-14	พระศิวะ (องค์ซ้าย) ศิลปะชวาภาคตะวันออก ราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร.....	50

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
2-15	ประติมากรรมภาพสลักนูนต่ำศิวนาฏราช รวพุทธศตวรรษที่ 13 พิพิธภัณฑสถานดานัง ประเทศเวียดนาม	51
2-16	ศิวนาฏราช 10 กร รวพุทธศตวรรษที่ 16 ศิลปะดงเดื่อง หมู่บ้านนัมเกียบ.....	52
2-17	ศิวนาฏราช 16 กร รวพุทธศตวรรษที่ 15 ศิลปะดงเดื่อง แหล่งโบราณสถาน ฟองเล	52
2-18	ศิวลึงค์พร้อมฐานโยนี รวพุทธศตวรรษที่ 15 ศิลปะตราเกี้ยว แหล่งโบราณสถาน ตราเกี้ยว.....	53
2-19	ศิวนาฏราช รวพุทธศตวรรษที่ 15 ศิลปะตราเกี้ยว แหล่งโบราณสถานตราเกี้ยว..	53
2-20	ศิวนาฏราช 28 กร รวพุทธศตวรรษที่ 15 ศิลปะตราเกี้ยว ปราสาทขวงมี	54
2-21	เทวรูปพระศิวะ รวพุทธศตวรรษที่ 16 ศิลปะถาปมาม แหล่งโบราณสถาน ถาปมาม	54
2-22	เทวรูปพระศิวะ รวพุทธศตวรรษที่ 16 ศิลปะถาปมาม แหล่งโบราณสถาน ถาปมาม	55
2-23	เทวรูปพระศิวะ รวพุทธศตวรรษที่ 20 ศิลปะยางมุ่ม แหล่งโบราณสถานยางมุ่ม..	55
2-24	เศียรพระศิวะเงิน รวพุทธศตวรรษที่ 14.....	56
2-25	เศียรพระศิวะเงินที่ประกอบเข้ากับศิวลึงค์ รวพุทธศตวรรษที่ 14	56
3-1	ศิวลึงค์ รวพุทธศตวรรษที่ 10-12 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สงขลา.....	78
3-2	พระหริหระ ศิลปะพนมดา รว พ.ศ. 1050-1150 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ปราจีนบุรี.....	79
3-3	ศิวลึงค์พร้อมฐานโยนี รวพุทธศตวรรษที่ 11-13 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช.....	79
3-4	ศิวลึงค์ รวพุทธศตวรรษที่ 13-14 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช	80
3-5	ศิวลึงค์และตรีศูล รวพุทธศตวรรษที่ 13-15 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ปราจีนบุรี	81
3-6	เอกมุขลึงค์พร้อมฐานโยนี รวพุทธศตวรรษที่ 12-16 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุททอง จังหวัดสุพรรณบุรี	82

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
3-7	ศิวลึงค์พร้อมฐานโยนี อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-14 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุททอง จังหวัดสุพรรณบุรี.....	82
3-8	พระนริหระ ราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช	83
3-9	พระอรรณวนารีศวร ราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุบลราชธานี ..	84
3-10	ศิวลึงค์ ราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สงขลา.....	84
3-11	พระอค์สตัยะ (พระศิวะปางมหาฤๅษี) ศิลปะศรีวิชัย ราวพุทธศตวรรษที่ 14-15 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ มัชฌิมาวาส จังหวัดสงขลา	85
3-12	พระศิวะ ราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สงขลา.....	86
3-13	พระศิวะปางวฤๅษะไภรวะ ราวพุทธศตวรรษที่ 15-16 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนครศรี.....	87
3-14	พระศิวะ ศิลปะบาปวน ราวพุทธศตวรรษที่ 16 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิมาย จังหวัดนครราชสีมา	88
3-15	ทับหลังภาพท้าวหิมวันต์ถวายนางปารวตีแด่พระศิวะ ศิลปะบาปวน ราวพุทธศตวรรษที่ 16 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิมาย จังหวัดนครราชสีมา.....	88
3-16	พระอุمامเหศวร ศิลปะบาปวน ราวพุทธศตวรรษที่ 16 พิพิธภัณฑ์สถาน แห่งชาติพิมาย จังหวัดนครราชสีมา.....	89
3-17	ทับหลังรูปอุمامเหศวร ราวพุทธศตวรรษที่ 16 ปราสาทเมืองต่ำ จังหวัดบุรีรัมย์ ...	90
3-18	พระศิวะ ศิลปะนครวัด ราวพุทธศตวรรษที่ 17 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ขอนแก่น	91
3-19	พระอีสาน ศิลปะนครวัด ราวพุทธศตวรรษที่ 17 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิมาย จังหวัดนครราชสีมา ..	92
3-20	ศิวลึงค์ ราวพุทธศตวรรษที่ 16 ปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์.....	92
3-21	ศิวนาฏราช ราวพุทธศตวรรษที่ 17 ปราสาทเขาพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์.....	93
3-22	พระอุمامเหศวร ศิลปะบาปวน ราวพุทธศตวรรษที่ 16 พิพิธภัณฑ์สถาน แห่งชาติ พิมาย จังหวัดนครราชสีมา.....	93

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
3-23	พระศิวะ สข. 14 ศิลปะสุโขทัย ราวครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 19 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร.....	96
3-24	พระศิวะ สข. 19 ศิลปะสุโขทัย ราวครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 19 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร.....	97
3-25	พระศิวะ สข. 22 ศิลปะสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ 22 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร.....	97
3-26	พระหริหระ (องค์ซ้าย) สข. 16 ศิลปะสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ 19 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ รามคำแหง.....	98
3-27	พระหริหระ สข. 18 ศิลปะสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ 19 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร.....	99
3-28	พระหริหระ สข. 23 ศิลปะสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ 19-20.....	100
3-29	พระหริหระ สข. 24 ศิลปะสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ 19 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร.....	101
3-30	พระหริหระ ศิลปะสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ 19 พิพิธภัณฑ์จิม ทอปลัน.....	102
3-31	พระหริหระ สข. 20 ศิลปะสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ 19-20.....	102
3-32	พระหริหระ สข. 5008 ศิลปะสุโขทัย ราวครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 19 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ รามคำแหง จังหวัดสุโขทัย.....	103
3-33	พระหริหระ ศิลปะสุโขทัย ราวพุทธศตวรรษที่ 19-20 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช.....	104
3-34	พระศิวะ พุทธศตวรรษที่ 21-22 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร.....	106
3-35	พระศิวะ พุทธศตวรรษที่ 21-22 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร.....	106
3-36	เศียรพระศิวะ พุทธศตวรรษที่ 21-22 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร.....	107
3-37	ศิระษะถึ พุทธศตวรรษที่ 21-21 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร.....	107
3-38	พระศิวะ ศิลปะอยุธยา สกุลช่างกำแพงเพชร พ.ศ.2053 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กำแพงเพชร.....	108

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
3-39 พระสทาศิวะ ศิลปะอยุธยา พุทธศตวรรษที่ 21-22 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร.....	109
3-40 ศิวนาฏราช ศิลปะอินเดียใต้ พุทธศตวรรษที่ 22-23 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช.....	110
4-1 สถานพระอิศวร เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ เสาชิงช้า	117
4-2 พระอิศวรทำมหาธนูหัก โดยมีคำบรรยายใต้ภาพว่า "พระอิศวรสร้างมหาธนู ด้วยลำไผ่ศรีสุกอันศุกษวัตมนะดาบศกวางย ครั้นก่งขึ้นลำไผ่นั้นหักเบื้องปลายเกิด วานรชาพูวราชเบื้องต้นเกิดอสูรเวร่าพาย" วัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร.	159
4-3 พระอิศวรขว้างงาช้างใส่ทศกัณฐ์ (ภาพซ้าย) และภาพพระอิศวรขว้างธนู มหาโมลีหัก วัดบวรสถานสุทธาวาส ...	160
4-4 พระอิศวรกับพระอุมาทรงโคนนทิ วัดบวรสถานสุทธาวาส	160
4-5 พระอิศวรสร้างหิมพานต์ในร่มไม้ศุกษรมย์และภาพพระอิศวรให้พรนทก วัดบวรสถานสุทธาวาส.....	161
4-6 พระอิศวรปราบอสูรมุลาคะนีและภาพพระอิศวรปราบอังกุพรหม วัดบวรสถานสุทธาวาส.....	161
4-7 พระอิศวรปราบมหาไชยอสูรและพระอิศวรปราบตรีบุร่า วัดบวรสถานสุทธาวาส ..	162
4-8 พระอิศวรกับพระอุมาประพาสจักรวาลและภาพพระอิศวรกับพระอุมา ทรงสูงสูมารพาหนะ วัดบวรสถานสุทธาวาส	162
4-9 พระอิศวรปราบมหาพลอสูรและภาพพระอิศวรปราบภายักษ์อสูร วัดบวรสถานสุทธาวาส.	163
4-10 พระอิศวร ได้ภาพเขียนกำกับว่า "พระศิวา" พระอุโบสถวัดสุทัศน์เทพวราราม.....	163
4-11 พระอิศวรกับพระอุมาทรงโคนนทิ ได้ภาพเขียนกำกับว่า "พระอิศวรกับ พระอุมาทรงโคเสด็จไปไกรลาส" พระอุโบสถวัดสุทัศน์เทพวราราม	164
4-12 พระอิศวรทรงธนู ได้ภาพเขียนกำกับว่า "พระปรเมศวรทรงธนูโมลี" พระอุโบสถวัดสุทัศน์เทพวราราม.....	164

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4-13 พระอิศวรกับพระอุมาทรงจระเข้ ได้ภาพเขียนกำกับว่า “พระอิศวรกับพระอุมา ทรงสูงสูดมาพาหนะไปมหาสมุทร” พระอุโบสถวัดสุทัศนเทพวราราม.....	165
4-14 พระอิศวรปราบกรุงพาลียักษ์ ได้ภาพเขียนกำกับว่า “พระอิศวรปราบกรุงพาลี ยักษ์เพื่อ...” ภาพพระอิศวรปราบอสูรควาย ได้ภาพเขียนกำกับว่า “พระอิศวร ทรงสังวาลชีชะโมคปราบหมุ่มหิระระอสูร” พระอุโบสถวัดสุทัศนเทพวราราม	165
4-15 พระอิศวรประทับนั่ง ได้ภาพเขียนกำกับว่า “พระอิศวรสร้างหิมพานต์ในร่ม ไม้คูกุขรมย์” พระอุโบสถวัดสุทัศนเทพวราราม	166
4-16 พระอิศวรทรงถือคัมภีร์ ได้ภาพเขียนกำกับว่า “พระปรเมศวรพระหัตถ์ขวาทรงแก้ว พระหัตถ์ซ้ายทรงคัมภีร์ไสยศาสตร์” พระอุโบสถวัดสุทัศนเทพวราราม.....	166
4-17 พระอิศวรและพระอุมาทรงโคนนทิเป็นพาหนะ	168
4-18 พระปรเมศวร	168
4-19 พระสวยมภูวนาถ	169
4-20 พระปรเมศวรปราบมุลาคะนี.....	170
4-21 พระปรเมศวรปราบอังกุพรหม	170
4-22 พระปรเมศวรไปไตรลาตร์ทรงอุสุภภาพาหนะ	171
4-23 พระปรเมศวรประพาศจักรระวาฬ	171
4-24 พระปรเมศวรทรงสูงสูดมาพาหนะ.....	172
4-25 พระปรเมศวรเสด็จไปจำสละถาร.....	172
4-26 พระอินศวร	173
4-27 พระอิศวรปราบกรุงภายักษ์ถือเอาซึ่งผู้มีเพื่อจะเป็นใหญ่ในโลกย์	173
4-28 พระอิศวรสร้างมหาพะณูโมลีด้วยลำไม้ศรีสุกข์วณณะดาบศถวาย	174
4-29 พระศิวา.....	174
4-30 พระอินศวรสร้างหิมพานต์ในร่มไม้คูกุขรมย์	175
4-31 พระอินศวรทรงศีล	175
4-32 พระอินศวรปราบมะหาไซอดสูนเพื่อจะถือเอาซึ่งสัตว์ระนามาตทั้งปวง.....	176
4-33 พระอินศวรปราบอะสูรตรีบุร่า.....	176

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4-34 พระอินศวรบปราบมหาพละอินสูนเพื่อจะเป็นใหญ่ในโลกย์นี้	177
4-35 พระศิวะลึงสมภูวนาถ	178
4-36 พระอิศวรบปราบกรุงภาสียกษัตริ์ถือเอาซึ่งภูมิประเทศ เพื่อจะเป็นใหญ่ในโลกย์	178
4-37 พระบรมเศวตหะยียบมุลาคะนี	179
4-38 พระบรมเศวตพระหัตถวาทรงแก้ว พระหัตถ์ซ้ายทรงคัมภีร์ไลยลาด	179
4-39 พระอิศวรหะยียบอังกุฑ์พรหม	180
4-40 พระอิศวรบกับพระอุมาทรงโคเสด็จไปไกรลาส	180
4-41 รูปนี้คือองค์พระสมภูวนาถ	181
4-42 รูปพระบรมเศวตหะยียบมุลาคะนี	182
4-43 พระศวรธาสิท	182
4-44 รูปพระอิศวรเสด็จไปไกรลาส	183
4-45 รูปพระอิศวรทรงปลากทรายทอง	183
4-46 พระอิศวรทรงจระเข้	184
4-47 พระบรมเศวต	184
4-48 พระอิศวรหะยียบองคฺกะพรหม	185
4-49 พระอินศวรทรงสร้างมหาธนูโมลิตด้วยลำไม้ศรีสุทฺขซึ่งศุกขวิธมนดาบศถวาย พระอิศวรผู้เป็นเจ้าของ	185
4-50 พระบรมเศวตทรงธนูโมลิต	186
4-51 พระอิศวรสร้างพระนิมพานในร่มไม้สกรม	186
4-52 พระอิศวร	187
4-53 ผู้ที่มาร่วมงานในพิธีพราหมณ์ถือพอดแต่งกายด้วยชุดขาว	194
4-54 พระมหाराชครูพิเศวีสุทฺธิคุณวิบุลย์เวทย์บรมหงส์ พรหมพงค์ พฤตมาจารย์ เอาถ่ายผูกข้อมือผู้ร่วมงาน	195
4-55 พราหมณ์แจกของที่ถวายเป็นแก่ผู้ร่วมงาน	196
4-56 ข้าวเปียกหรือข้าวเวทย์ ที่ลาจากการถวายเป็นแล้ว	198
4-57 พราหมณ์นำนางกระดานลงหลุม	199

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4-58	พราหมณ์นำผ้าสีลายดอกคลุมนางกระดาน..... 199
4-59	ผู้ร่วมงานรับอาหารจากเจ้าภาพที่มาเปิดร้านอาหาร..... 200
4-60	คณะพราหมณ์หรือญาติของพราหมณ์บางส่วนเป็นเจ้าภาพในการแจกอาหาร และเครื่องดื่ม..... 201
4-61	ผู้ร่วมงานนำสิ่งของให้พระมหाराชครูจุมเจิม..... 202
4-62	ผู้ร่วมงานแย่งแบ่งสาละบันโตะเบญจคัพย์..... 203
4-63	การเล่นหนังตะลุงในพระราชพิธีตรียัมปวาย-ตรีปวาย เทวสถานโบสถ์พราหมณ์.. 204
4-64	คณะพราหมณ์วันชวารอบเทวสถาน..... 205
4-65	พราหมณ์ปลงผมแก่เด็ก..... 205
4-66	คณะพราหมณ์แจกเหรียญษาปณ์พระราชทานแก่ผู้ร่วมงาน..... 206
4-67	สิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธีโกนจุก มีข้าวสาร ขนมหวาน 4 อย่าง ก้อย มะพร้าวอ่อน หมากพลู ถั่วเขียว งาดำ งาขาว น้ำ นม เนย..... 206
4-68	พราหมณ์เทน้ำมันสีลงในกองกุณฑี..... 209
4-69	ขบวนขันหมากซึ่งนำโดยประธานในพิธี ตามด้วยเจ้าภาพ..... 209
4-70	พราหมณ์ที่ได้รับการสมมติให้เป็นพระศิวะกับพระอุมา..... 210
4-71	พราหมณ์สมมติไปรดดอกไม้ลงในกองกุณฑีเพื่อเป็นเครื่องสังเวยให้แก่เทพ..... 210
4-72	สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จทรงเททองหล่อที่วัดศรีสุदारาม บางขุนนนท์ พ.ศ. 2533..... 215
4-73	สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เสด็จทรงเปิดเทวาลัย อย่างเป็นทางการ วันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2535..... 215
4-74	กิจกรรมการช่วยเหลือสังคมของมูลนิธิศุภนิเวศน์..... 216
4-75	ของบวงสรวงที่ทางเทวาลัยจัดเตรียมไว้ให้ผู้มาบูชา..... 216
4-76	นมวัวและน้ำที่ทางเทวาลัยจัดไว้ให้ผู้ที่ต้องการจะบูชาศิวลึงค์..... 217
4-77	ตารางวันสวดมาสศิวะราตรีในปี พ.ศ. 2555..... 217
4-78	เทวรูปพระศิวะ เทวาลัยพระศิวะมหาเทพ ปีนเกล้า..... 218

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
4-79	สิ่งของที่ใช้ในการบวงสรวงพระศิวะ พิธีสวดโซฮาและอาระตี วันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2555	219
4-80	การรำไทยเพื่อบูชาเทพ วันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2555.....	219
4-81	ประธานในพิธีบูชาพระศิวะ โดยมีพราหมณ์จากอินเดียสวดบูชา วันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2555.....	220
4-82	ผู้เข้าร่วมพิธีสวดโซฮาและอาระตี เทวาลัยพระศิวะมหาเทพ ปีนเกล้า วันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2555	220
4-83	คณะบารมีโซฮา ผู้สวดโซฮา วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2555.....	221
4-84	ร่างทรงพระศิวะ วันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2555	221
4-85	ร่างทรงพระศิวะ วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ.2555.....	222
4-86	อาระตี วันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2555.....	222
4-87	ศิวลึงค์ และนมวัวที่ใช้รดศิวลึงค์	223
4-88	ด้านหน้าของวัดเนปาล มีป้ายบอกว่าเป็นโรงเรียนกวดวิชาตรีนาถ	224
4-89	ศิวลึงค์จัตุรมุข	224
4-90	หม้อใส่น้ำเพื่อบูชาศิวลึงค์	225
4-91	พระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่ในวัดเนปาล	225
4-92	เทวรูปศิวนาฏราช (องค์กลาง) และเทวรูปพระศิวะ (องค์ขวา)	226
4-93	เทวรูปที่ประดิษฐานอยู่ในวัดเนปาล	226
4-94	เทวรูปพระศิวะในเทศกาลมหาศิวาราตรี.....	228
4-95	หม้อที่บรรจุนมวัวผสมน้ำเปล่า	228
4-96	แท่นบูชาศิวลึงค์ ซึ่งในเทศกาลมหาศิวาราตรีจะมีดอกไม้และผลไม้มากเป็นพิเศษ	229
4-97	ชาวไทยเชื้อสายเนปาลร่วมกันร้องเพลงบูชาพระศิวะ.....	229
4-98	พระศิวพงศ์ประกอบพิธีบูชาพระพิราพ	231
4-99	เทวรูปพระพิราพที่จัดทำโดยพระศิวพงศ์	231
4-100	พระศิวพงศ์แจกวัตถุมงคลแก่ศิษย์ ซ้ายมือคือเครื่องเซ่นไหว้พระพิราพ.....	232
4-101	ภายในเรือนพระภคตมุนี ประกอบด้วยเครื่องดนตรีไทย และประณีตศิลป์อื่น ๆ....	232

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า	
4-102	ป้ายบอกประวัติและรายละเอียดการบูชาพระตรีมูรติ.....	235
4-103	สิ่งของที่ถวายต่อพระตรีมูรติ โดยมากมักเป็นของที่มีสีแดง.....	235
4-104	ผู้ที่มาบูชาพระตรีมูรติ โดยมากเป็นผู้หญิง	236
4-105	ผู้คนนำดอกกุหลาบมาบูชาพระตรีมูรติ.....	236
4-106	ที่ตั้งเทวรูปพระพิฆเนศ เช่นทรัลเวิลด์.....	237
4-107	ที่ตั้งพระตรีมูรติ (ซ้ายมือ) และที่ตั้งพระคเณศ.....	237
4-108	พระศิวะองค์ประธานของวิหารเสด็จพ่อพระศิวะมหาเทพ.....	238
4-109	ผู้คนนำน้ำมารดบนศิวลिंगค์.....	239
4-110	ศิวลिंगค์พร้อมฐานโยนินหน้าพระศิวะองค์ประธาน.....	239
4-111	พระศิวะทรงโคนนทินหน้าทางเข้าวิหาร.....	240
4-112	ศิวลिंगค์ด้านหน้าเทวรูปพระศิวะทรงโคนนทิน.....	240
4-113	เทวรูปพระศิวะ พระอุมา พระคเณศ และพระขันธกุมารภายในวิหาร.....	241
4-114	รูปเคารพเจ้าแม่กวนอิมพันพระกรในวิหาร.....	242
4-115	พราหมณ์ประกอบพิธีบูชาศิวลिंगค์.....	242
4-116	เทวรูปพระศิวะ วัดภาชี เอกมัย.....	243
4-117	การบูชาพระศิวะร่วมกับเทพในศาสนาฮินดูองค์อื่น ๆ.....	244
5-1	เทวรูปพระศิวะประธานและเทวรูปพระศิวะขนาดต่าง ๆ ในสถานพระอิศวร เทวสถานโบสถ์พราหมณ์.....	248
5-2	การแต่งกายของผู้เข้าร่วมพิธีและการแต่งกายของพราหมณ์.....	250
5-3	สิ่งของที่ถวายแด่พระศิวะ ประกอบด้วย งาดำ งาขาว หมากพลู ถั่วเขียว மாகาริน (แทนเนย) นมวัว และน้ำ.....	251
5-4	ขนมหวานที่ถวายแด่พระศิวะ.....	251
5-5	ผลไม้และข้าวตอกที่ถวายแด่พระศิวะ.....	252
5-6	สิ่งใดที่ทำจากน้ำตาล ทางสำนักพระราชวังได้นำมาเพื่อเป็นของถวายพระศิวะ....	253
5-7	เทวรูปพระศิวะกับเทพมีนักษี.....	257
5-8	ผู้มาร่วมพิธีสวมเสื้อผ้าสีต่าง ๆ.....	258

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า	
5-9	อาหารที่ทางวัดได้แจกหลังจากเสร็จพิธี ประกอบด้วยถั่วทอด (ในถ้วยพลาสติก) และถั่วคลูกน้ำตาลชุบแป้งทอด.....	259
5-10	เทวรูปพระศิวะปางมหาเทพ เทวาลัยพระศิวะมหาเทพ ปีนเกล้า.....	263
5-11	ผลไม้ประเภทต่าง ๆ รวมถึงนมวัวและดอกไม้ที่ใช้ถวายพระศิวะ.....	264
5-12	สิ่งของต่าง ๆ ที่ใช้ในการบูชาศิวลึงค์.....	265
5-13	ตัวแทนนางรำที่ใส่ชุดอินเดียรำต่อหน้าเทวรูปพระศิวะ.....	266
5-14	ประธานผู้ก่อตั้งเทวาลัยเจิมผู้ร่วมงานที่เกิดอาการร่างทรง	267
5-15	ตัวแทนคณะบารมีไซยาที่สวดบทบูชาพระศิวะและเทพเจ้าอื่นๆ.....	268
5-16	การแต่งกายของผู้เข้าร่วมพิธีมหาศิวาราตรี วัดเนपाल.....	273
5-17	การแต่งกายของพรหมณ์ (คนชุดขาวด้านซ้าย)	274
5-18	กลุ่มวัยรุ่นที่มารวมตัวกันหน้าวัดเนपाल.....	275
5-19	เซิมกลัดที่ได้รับการติดก่อนเข้าร่วมเทศกาล	276
5-20	การร้องเพลงบูชาพระศิวะในวัดเนपाल	277
5-21	เทวรูปพระพิราพ (องค์ที่สองทางซ้าย) วันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556.....	279
5-22	เทวรูปพระตรีมูรติ เซ็นทรัลเวิลด์.....	282
5-23	การแต่งกายที่ไม่มีรูปแบบเฉพาะตายตัวของผู้เข้าร่วมเทศกาลวันวาเลนไทน์.....	283